

Cuprins

<i>Memoria, istoria, uitarea</i> (Antonio Patraș)	5
Câteva precizări	19

Egipt

mitul păsării phoenix	29
lumină pe nisip	33
taina sfînxului	37
miza pe moarte	41
chip și mască	44
sunet și lumină	48
umbra piramidelor	51
în piramidă	54
nilul mitologic	57
nilul și deșertul	61
memfis	65
saqqara	68
bazaruri	70
moschei	73
grădini	76
orașul morților	78
scribul	80
tell el-amarna	83

luxor	86
valea regilor	91
colosul lui memnon	95
osymandias	98
restaurări	100
templul din luxor	102
karnak	104
sala hipostilă	107
moartea sfincșilor	109
noaptea la assuan	112
deșert și antideșert	115
alexandria	118
delta	122

Grecia

olimpul	127
coline grecești	133
chiparoși	138
măslini	140
marea și spiritul ionic	143
marea și ulise	145
leul din cheroneea sau spiritul doric	148
soare atenian	150
recapitulări pe acropole	153
procust, profesor de estetică	158
o afrodită de ghips	161
agora	164
atena fără acropole	167
atena și neoclasicismul	170

mitul lui narcis	172
eleusis	175
salamina	177
mitul lui oedip	179
corintul sau mitul lui sisif	182
ce nu ne-a spus homer	184
umbra lui schliemann	188
a vedea și a visa	191
epidaur	194
et in arcadia ego !	197
mitul lui heracles	201
levadia	204
termopile	206
meteorii	211
în drum spre delfi	214
delfi	218

Italia

între scylla și charybda	225
insula lui empedocle	229
apa	231
pământul	233
focul	236
aerul	238
palermo	240
oglinzile și ghepardul	244
serpotta	247
via butera, nr. 24	249
cefalù	251

dedal în sicilia	253
erice și venus	255
agrigeno și pirandello	258
între grote și nimfe	260
etna	263
provvidenza	265
mare limpede	267
napoli sau nevoia de spectacol	271
mormântul lui vergiliu	274
o coastă străină de eneida	276
umbra vezuviului	280
pompei	282
capri și tiberiu	284
sfinxul de la san michele	287
culoarea romei	290
istoria parcursă în spațiu	293
ruine	297
capitoliul	300
duminică după-amiază	302
colosseum	305
castelul sant'angelo și misterele eleusine	308
roma și barocul	311
fântânile	313
piața spaniei	315
roma și michelangelo	317
via appia	320
bacchus bolnav	322
tasso nu mai e la modă	324
ostia antică	326

o memorie de seră	328
necropole etrusce	330
sulmona	332
coline toscane	334
hoinărind prin florența	337
ponte vecchio	342
florența și dante	344
monte cecero	346
timpul, în capela medici	347
biblioteca laurenziana	349
pisa	351
genova, între prudență și aventură	354
ravenna	357
pragmaticul milano	359
digresiuni	362
verona și prestigiul dragostei	367
veneția și eminescu	369
veneția și marea	371
veneția și romantismul	374
terra ferma	376
cel mai frumos salon al europeii	378

chiparoși

Există nu numai o Grecie de marmură. Există și o Grecie de var. Căci grecii au o pasiune curioasă pentru albul varului, împinsă până la a fi un soi de manie națională. Oriunde te duci, te izbești de ea. Trunchiurile pomilor, bordurile de piatră prin târguri, ghivecele de flori pe balcoane, gardurile, ba, câteodată, și acoperișurile caselor sunt de un alb strident, de spital, care ar vrea, probabil, să combată intensitatea luminii. Și, în toată această obsesie de alb, chiparosul, cu umbra lui alungită, e singurul contrapunct odihnitor.

Poate că lumina excesivă îi dă, prin contrast, acea severitate mahnită care-l face o adevărată capodoperă de simplitate, de grație și de sugestii. Uneori, e arbore-monah. Alteori, arbore-soldat. Sau arbore-filosof. Depinde la ce oră îl privești, în ce stare te afli. Și unde. Lângă cimitire, e totdeauna funerar. Pe marginea drumurilor, devine simplu pelerin. Pe crestele colinelor, stă de veghe. Și totdeauna, fie că inspiră rugă ori singurătate tăioasă, în profilul lui posomorât e ceva vulnerabil, delicat, care te silește să-l îndrăgești. Din punctul meu de vedere, e un arbore perfect. Nu cunosc un altul atât de simplu și atât de enigmatic.

Chiparoșii din Grecia sunt mai subțiri decât cei florentini, din fundalurile lui Fra Angelico. De aceea, se dovedesc mai sensibili la vânt. Cea mai slabă adiere îi înfioară. Uneori, formează ample colonade, grupați pe mai multe rânduri ca în corurile tragediilor antice. Auzi, atunci, corul comentând soarta bietului Oedip... „vai! vai!“... și te miri că sumbrii *kyparissos* rămân drepți, nu se clatină, nu se încovoie, de frica destinului... doar vârful, pâlpâind ca o flacără neagră, nu-și găsește liniștea...

La Van Gogh, au ceva suferind și, totodată, pasional. În pictura Renașterii, când nu le e rezervat doar un rol decorativ, par siluetele unor călugări franciscani. În Grecia, strania lor solemnitate naște, însă, alte apropieri. La Termopile, chiparoșii arată ca o gardă de onoare. Lângă teatrul din Epidaur, au aerul unor spectatori întârziți. Iar la Delfi, în apropierea locului unde Pythia își bolborosea prezicerile, întunecă, pe nesimțite, claritatea greacă. Nu mai ești sigur, acolo, că limitele pe care le impune neîndurătoarea Nemesis fac deosebirea necesară între dorință și regret. Spasmul care înfioară vârful chiparoșilor îți accentuează ezitățile până la punctul unde nu mai poți disocia regretele de dorințe. Probabil, de aceea ezit și acum de câte ori încerc să-mi dau seama de ce m-am atașat de acest copac de care nu mă lega nici o amintire, dar pe care, dacă aș izbuti să cred în reîncarnări, l-aș socoti familiar dintr-o altă viață.

măslini

*Frumos e-aici
Măslinul cel cu frunzele-albăstrui
Ca nicăieri; el brană dă
Copiilor. Nu-l poate prăpădi
Nici un vrăjmaș, nici tânăr, nici
Bătrân. Asupra lui veghează Zeus,
Străjer măslinilor sfințiți,
Și-Athena cea cu ochi pătrunzători.*
(Sofocle, *Oedip la Colonos*)

Măslinul reprezintă cealaltă față a Greciei. În aceeași măsură în care chiparosul este un arbore spiritualizat, măslinul este unul domestic. Chiar dacă zei importanți, precum Zeus și Athena, veghează asupra lui, el rămâne o prezență modestă în peisajul grec. Răbdător, mulțumindu-se cu puținul pe care i-l dă un pământ secetos, măslinul e un fel de bivol vegetal, prin utilitate și caracteristici. N-are nici eleganța chiparoșilor, nici melancolia lor aristocratică. E greoi și crește doar pentru a fi folositor. Rădăcinile lui seamănă cu roca aspră, primitivă, ce răzbate printre dale în temple; bun prilej pentru a pricepe de ce Heracles l-a putut răpune pe Anteu doar suspendându-l în aer.

Măslinii de azi sunt identici cu cei pictați pe amforele vechi. La umbra unui măslin, asigurarea pe care ne-o dă Ortega y Gasset că, strâns din toată Grecia, sângele rămas de la vechii greci n-ar umple mai mult de un pahar, își pierde orice importanță. Timpul se surpă și nu e nevoie să închizi ochii ca să te simți antic. Te uiți la crengile noduroase și te întrebi ce vârstă au.

În războiul peloponesiac, toți măslinii au fost tăiați. Probabil, acel masacru intra în tactica pământului pârjolit care vrea, de fiecare dată, să distrugă ce e esențial pentru viață. Și cum, ca un măslin să înceapă să dea fructe, e nevoie de mai bine de zece ani, motiv pentru care plantarea lui presupune o stare de spirit greu de înțeles de cineva care trăiește cu panica urgenței sau sub teroarea clipei, masacrarea măslinilor a reprezentat, poate, un eveniment tot atât de absurd ca distrugerea sanctuarelor păgâne, ordonată de Teodosiu al II-lea, decis să-și arate zelul creștin printr-o răfuială cu vechii zei.

Edictul lui Teodosiu a avut un efect pustiitor, rămânând în vigoare mai bine de o mie de ani. Cavalerul d'Arvieux, care a vizitat Grecia pe la 1660, a văzut cu ochii lui cum, și atunci, îndată ce descopereau o statuie antică, localnicii o mutilau cu o sumbră ardoare prin lovituri de ciocan. Varul cel mai bun din lume s-a obținut, din păcate, și la Atena și la Roma prin arderea marmurei din templele demolate. Nu mai departe de acum un secol,

arheologii trebuiau să pună gărzi lângă statuile dezgropate, ca să le apere. O parte din marmura templelor distruse a intrat în structura caselor construite după aceea. Restul a îngrășat solul cu calcar. Și întrucât măslinul crescuse la Colonos „ca nicăieri“ tocmai din pricina pământului extrem de calcaros, el, martorul Greciei agricole și patriarhale din vremea lui Hesiod, a umplut și golul lăsat de coloanele dispărute.

marea și spiritul ionic

Vara, în ceasurile de amiază de pe coastele Greciei, albastrul mării devine o formă specială de lumină. Marea îți amintește atunci arta impresioniștilor de a dezagrega clipa. Din jocurile luminii și apei, nuanțele capătă o vibrațilitate care oferă ochiului o sărbătoare capricioasă, dar seducătoare. În astfel de momente, te lămurești fără dificultate de ce nimfele cu trup de pasăre și chip de femeie, care-i fermecau pe corăbieri cu cântecele lor, făcându-i să-și piardă cumpătul, n-ar fi putut trăi, pe o insulă, în orice mare. În Marea Neagră, la noi, sirenele n-ar fi rezistat. În schimb, mările din jurul Greciei sunt create, parcă, anume pentru legende. Au o apă de o neverosimilă limpezime uneori, de un albastru molatec, leneș, în violent contrast cu țărmul, aspru, stâncos și pustiu.

Mă afluam nu departe de Atena. Numele exact al localității l-am uitat. Era un târg anodin, cum sunt multe în provinciile grecești. Aproape nici o mașină nu oprea acolo. Paralelă cu marea, șoseaua făcea, totodată, oficiul de stradă principală. Probabil, nici eu nu m-aș fi oprit, dacă nu m-ar fi atras aspectul de lac liniștit pe care-l avea marea.

Țărml era fără plajă. Doar stânci, de o culoare ezitantă. Ceva între cenușiu și galben tern. Nimic atrăgător. Marea, însă, echivala cu o lecție de estetică. Senzualismul și rafinamentul oriental din partea ionică a sufletului grec nu mai reprezentau o ipoteză, o speculație, dacă priveai acea apă, ușor lascivă. Înțelegeai că eleganța și cochetăria ionică n-au nimic comun cu praful drumurilor grecești. Sunt ale mării. Coloana ionică, mai subțire și feminină, cu coafuri de marmură unduitoare în capitel, are moliciuni marine, inexistente în stilul doric. Trupul ei zvelt stă pe pământul rigid și uscat cu grația frivolă a unei Afrodite ieșite la țarm.

Sigur, e vorba doar de o jumătate a sufletului grec. Adevărul întreg e ca în versurile siracuzanului Moschos:

*Vântul când suflă peste marea albastră,
sufletu-mi prinde curaj.
Când marea se învolbură,
ochii se întorc spre uscat.
Fug de mare. Drag mi-e atunci pământul.*